Työelämän laatu ja sosiaaliturva osasto; Työllisyys- ja työehdot osasto/Rahkola/uh

11.11.2016

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta 11.11.2016 klo 11

SAK:n lausunto hallituksen esityksestä laeiksi perustulokokeilusta sekä tuloverolain 92 §:n ja ennakkoperintälain 17 §:n väliaikaisesta muuttamisesta HE 215/2016

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki perustulokokeilusta. Kokeilu toteutettaisiin vuosina 2017–2018 ja sen piiriin valittaisiin satunnaisotannalla 2000 Kelan työttömyysturvaetuutta saavaa henkilöä. Perustulon suuruus olisi 560 euroa kuukaudessa ja se olisi verovapaata. Kokeilu rahoitettaisiin 20 miljoonan kokeilubudjetista ja lisäksi rahoitukseen käytettäisiin maksussa olevia Kelan etuuksia.

Kokeilumallin perustulo on mahdoton toteuttaa koko väestölle

Kokeilussa perustulon saajille maksettaisiin vastikkeetta verotonta perustuloa, ja verojärjestelmä säilyisi nykyisellään. Muut tulot eivät vaikuttaisi maksettavan perustulon määrään. Tämän vuoksi perustuloa saavan työttömän käytettävissä olevat tulot kasvaisivat tuntuvasti nykytilaan verrattuna hänen työllistyessään. Työllistymisveroasteet alenisivat merkittävästi.

Kokeilumallin perustulo heikentäisi näin ollen koko väestöön sovellettuna julkisen talouden tasapainoa reilusti yli kymmenellä miljardilla eurolla. Paranevat kannusteet syntyvät ensi sijassa siitä, että kokeilumallissa efektiivisiä rajaveroasteita alennettaisiin kasvattamalla julkisen talouden alijäämää.

Tällainen malli olisi laajamittaisesti ilmeisen toteuttamiskelvoton, joten ehdotetun kokeilun avulla ei juurikaan saada tietoa realistisen perustulomallin avulla saavutettavissa olevista mahdollisista työllisyyshyödyistä tai muista vaikutuksista. Yli kymmenellä miljardilla kannustimia voitaisiin parantaa tuntuvasti myös ilman perustuloa.

Kokeilu jättää näin ollen auki sen kysymyksen, olisiko perustulosta realistiseksi vaihtoehdoksi nykyisen sosiaaliturvan hankaluuksien korjaajaksi, ja millainen perustulo-veroyhdistelmä voisi edes teoriassa olla toteuttamiskelpoinen.

Kokeilu on silti akateemisesti mielenkiintoinen

Vaikka kokeiltava perustulo ei ole realistinen politiikkavaihtoehto todellisuudessa, kokeilun avulla voidaan saada kiinnostavaa tietoa työllistymisveroasteiden alennuksen työllisyysvaikutuksista. Kokeilun tärkeintä antia ovat siitä saatavat estimaatit työn tarjontajoustoista. Tältä osin tutkimusasetelmaa on esityksessä mietitty huolellisesti. Lisäksi kokeilun avulla voitaisiin saada tietoa etuuksien vastikkeellisuuden, kuten

työnhakuvelvoitteen, työllisyys- ja muista vaikutuksista kokeiluun osallistuvan ryhmän kohdalla.

Muiden kuin perusturvaa saavien työttömien osalta kokeilusta ei saada tuloksia, eikä myöskään perustulon kokonaistaloudellisista vaikutuksista. Siksi tulosten tulkinnassa on aikanaan oltava tarkkoja ja varottava vetämästä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Perustuloa maksettaisiin siitä riippumatta, onko sen saaja ilmoittautunut työ- ja elinkeinotoimistoon työnhakijaksi. Kokeiluun valittu henkilö voisi itse päättää, jatkaako TE-toimiston palvelujen käyttöä vai lopettaako niiden käytön. Tältä osin tutkimusasetelmaa voisi olla syytä harkita uudelleen. Asetelma olisi syytä rakentaa niin, että sen avulla pystyttäisiin paremmin erottelemaan vastikkeettomuuden työllisyysvaikutus työllistymisveroasteiden alennuksen työllisyysvaikutuksista. Se edellyttäisi sitä, että osan kokeilujoukosta olisi myös kokeilun aikana jatkettava työnhakua TE-toimistossa työttömyysturvalain edellyttämällä tavalla.

Lisäksi olisi tärkeää, että kokeilun avulla voitaisiin arvioida palvelujen käytön vaikutusta henkilön sosiaaliseen asemaan myös muiden asioiden kuin työllistymisen osalta. Kiinnostava kysymys olisi, onnistuvatko palvelut ehkäisemään syrjäytymistä ja passivoitumista. Kokeilujoukon koko kuitenkin rajoittaa useampien kysymysten tutkimista samaan aikaan.

Kokeiluperustulo ja ansioturva

Kokeilumallin mukainen osittainen perustulo ei korvaisi ansioperusteista sosiaaliturvaa eikä useimpia muita syyperusteisia etuuksia ja sosiaaliavustuksia. Näiden korvaaminen perustulolla on jokseenkin mahdotonta, jos ei haluta merkittäviä heikennyksiä kenenkään sosiaaliturvan tasoon.

Luonnoksessa ehdotetaan, että jos perustulon saaja alkaisi jossain kokeilun vaiheessa saada ansiosidonnaista työttömyysturvaa (työssäoloehdon täytyttyä), työttömyyskassan olisi maksettava perustuloa vastaava osuus ansiopäivärahasta Kansaneläkelaitokselle. Sama asia olisi teknisesti yksinkertaisempi toteuttaa niin, että perustulo olisi suoraan ansiosidonnaisesta työttömyyspäivärahasta vähennettävä etuus. Hallinnollinen työ vähenisi, koska näin vältyttäisiin maksajien välisiltä tilityksiltä, mutta etuusmielessä lopputulos olisi etuuksien saajan näkökulmasta sama.

Luonnoksessa ehdotetaan lisäksi, että aikuiskoulutustuki olisi perustulon estävä etuus. Tämän myötä syntyy (lähinnä teoreettinen) tilanne, jossa kokeiluun osallistuvan ja myöhemmin työllistyvän ihmisen kannusteet opiskella aikuiskoulutustuella heikkenevät huomattavasti. Näin käy siksi, että töissä ollessaan saisi perustuloa, mutta se lakkaisi opintovapaalla, jos vapaan aikana maksetaan aikuiskoulutustukea. Samoin käy käytännössä myös muiden ansioetuuksien, kuten esim. vanhempainpäivärahojen, kohdalla, koska perustulon määrä peritään näistä etuuksista.
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry